

УДК 378.147:81'243 (045)

ББК 74.58

ЕМОЦІЙНЕ НАСИЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ОДНА З ПЕРЕДУМОВ УСПІШНОГО НАВЧАННЯ ЇХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

О.О.Малінка

Постановка проблеми. Проблема емоційного насичення навчального процесу і пов'язана з нею проблема перетворення позитивних емоцій на стійке позитивне ставлення до процесу навчання є надзвичайно важливими. Звісно, мова йде про позитивні емоції, які, являючись самоцінністю, виконують спонукальну функцію у навчальному процесі.

Аналіз попередніх досліджень. Дослідженню ролі емоцій у формуванні потреб особистості і мотивів її діяльності присвячено чимало праць. Рядом авторів емоції розглядаються як суб'єктивна форма існування потреб (мотивів), обумовлених особливостями тієї ситуації, яка сприяла їх виникненню. Вивчався вплив емоційних факторів на формування духовних потреб і пізнавальних інтересів тих, хто навчається. В теорії діяльності емоції визначаються як відображення відношення результату діяльності до її мотиву. Успішна з точки зору мотиву діяльність викликає позитивні емоції, неуспішна – негативні. Емоції є процесом внутрішньої регуляції поведінки особистості. Являючи собою суб'єктивну форму вираження потреб, емоції передують діяльності з їх задоволення, спонукаючи і спрямовуючи її [1].

Співвідносячи пізнавальні та емоційно-мотиваційні процеси у розвитку психіки людини, вчені наголошують на протіканні мислительного процесу як єдності інтелектуального та емоційного (С.Рубінштейн), єдності афекту та інтелекту як на необхідній умові розвитку особистості (Л.Виготський), на існуванні нерозривного зв'язку між емоціями та пізнавальними процесами (Б.Ломов).

С.Рубінштейн вважав емоції регулятором пізнавального процесу. На думку вченого, ефективність включення того, хто навчається, в роботу

залежить не тільки від того, що завдання, поставлені перед ним, йому зрозумілі, а й від того, як вони внутрішньо йому зрозумілі, який відгук вони знайшли в його переживанні [4].

Про зв'язок пізнавального інтересу з емоціями говорить немало вчених (В.Крутецький, Н.Морозова, А.Петровський, Е.Стронг, С.Рубінштейн, Г.Щукіна та ін.). Так, Н.Морозова в ході свого дослідження дійшла висновку, що для розвитку інтересу в усіх його видах та на всіх етапах характерні принаймні три наступні обов'язкові моменти:

- позитивна емоція по відношенню до діяльності;
- наявність пізнавального боку цієї емоції, тобто те, що називають радістю пізнавання і пізнання;
- наявність безпосереднього мотиву, що йде від самої діяльності, тобто діяльність сама по собі приваблює і спонукає займатися нею, незалежно від інших мотивів [3, с.5].

Метою даної статті є розглянути прийоми створення позитивного емоційного фону навчального процесу, його емоційного насичення, що є однією з передумов успішного навчання студентів іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. На жаль, досить часто навчальні заняття «страждають» від недостатнього емоційного насичення. Серед чинників, що негативно впливають на якість навчання, є емоційна «скутість» студентів, їхнє небажання «розкритися», побоювання отримати негативну оцінку своєї діяльності з боку викладачів і одногрупників. Ті емоції, які студенти хотіли б відчувати та переживати на занятті (захоплення, радість тощо), не співпадають з їхніми реальними емоціями (страх, байдужість, монотонія).

Аналіз ролі емоцій у розвитку особистості, у формуванні мотивації її поведінки в цілому та у мотивації її навчальної діяльності зокрема засвідчує, що емоціоналізація навчального процесу, створення його позитивного емоційного фону є надзвичайно важливою умовою розвитку мотивації студентів до вивчення іноземних мов і, як наслідок, успішного оволодіння ними.

Позитивний емоційний фон – це, насамперед, умови формування емоційно-особистісного ставлення студента до навчального процесу, які створюються викладачем і сприяють підвищенню якості навчання.

Створення позитивного емоційного фону навчання передбачає не тільки створення комфортної атмосфери в навчальній групі, дружніх, довірливих взаємовідносин між учасниками навчального процесу, а й емоційне насичення педагогічного процесу, насичення його тим змістом, що відповідає професійним запитам студентів, вказує на значущість явищ, що їх оточують, актуалізуючи мотиви і надаючи пізнавальній і професійній діяльності особистісної значущості. Таке насичення, такий високий емоційний тонус пізнавальної діяльності досягається за допомогою включення в зміст занять фрагментів, що мають емоційно значуще навантаження (виконання певних нестандартних завдань, ознайомлення з маловідомими, оригінальними матеріалами періодичного друку, презентація результатів власних наукових досліджень тощо).

Проблема емоційної привабливості процесу вивчення іноземної мови є особливо гострою, що виділяє цю дисципліну з ряду інших. Як стверджує О.Леонтьєв: «Викладач іноземної мови більше, ніж викладач будь-якого іншого предмету, зобов'язаний активно втручатися в емоційну атмосферу уроку і забезпечувати по можливості виникнення у тих, хто навчається, емоційних станів, сприятливих для їхньої навчальної діяльності» [2].

Іноземна мова як навчальна дисципліна володіє надзвичайно високою здатністю апелювати до почуттєвої, емоційної сторони особистості. Це досягається завдяки: а) змісту матеріалу, підбір якого здійснюється так, щоб викликати до нього певне ставлення студента; б) здатності приносити задоволення самим іншомовним спілкуванням, яке за твердженням Г.Щукіної є «найважливішою детермінантою емоційних станів людини» [6].

Студенти повинні вивчати іноземну мову, бо вивчення мови – це задоволення, а не тому, що необхідність вивчення цієї дисципліни їм нав'язується ззовні. Сприяючи розвитку у студентів епізодичного інтересу на

кожному окремому занятті, емоційна привабливість, без сумніву, позитивно впливає і на формування стійкої мотивації до вивчення іноземної мови, перетворюючи позитивні емоції на стійку властивість особистості. Привабливість навчального процесу, насиченість його позитивними емоціями не можуть не впливати позитивно на мотивацію студентів у вивченні іноземної мови.

При створенні позитивного емоційного фону навчального процесу реалізується ідея навчання через переживання, яка є характерною для моделей особистісно-орієнтованого підходу. Навчання через переживання передбачає використання такого змісту, форм і методів навчання, які б викликали у студентів емоційний відгук, збагатили їхній особистий емоційний досвід, підсилили їхнє прагнення до самовираження через значущу, цікаву професійну діяльність.

Для успішного навчання студентів іноземної мови необхідно організувати навчальний процес таким чином, щоб пізнання відбувалось через емоційне переживання студентами особистісної, соціальної та професійної значущості матеріалу, що вивчався. Велике значення повинно надаватися змісту навчального матеріалу, з урахуванням необхідності його відповідності майбутній професійній діяльності студентів. Важливим критерієм в процесі відбору навчальних матеріалів має бути їхня здатність викликати у студентів широку гамму інтелектуальних, комунікативних, естетичних та інших переживань.

Навчальний процес слід організовувати, будуючи відносини з студентами на основі емоційно-довірливого спілкування, співробітництва і поваги, адже сприятливий психологічний клімат в навчальній групі є надзвичайно важливим не тільки для створення позитивного емоційного фону навчального процесу, а і для успішності навчання в цілому. Досить важливою є загальна ситуація, що відображає відносини між суб'єктами навчального процесу. Тому одним з пріоритетних завдань вважається встановлення таких відносин між викладачем і студентами, за яких вони б не

боялися вільно і щиро виражати власні думки, допускаючи помилку, а позбувалися б відчуття невпевненості в собі.

Як засвідчує практика навчання, одним з найбільш дієвих засобів боротьби з «емоційним голодом» в процесі вивчення іноземної мови є використання викладачем різноманітних навчальних матеріалів, адже постійне використання одного лише підручника, виконання одних і тих самих типів вправ, що спочатку сприймаються як новий вид навчальної діяльності, поступово призводить до вироблення у студентів стереотипних реакцій, що, в свою чергу, послаблює позитивні емоції або навіть сприяє їх зникненню.

Серед засобів забезпечення позитивного емоційного фону навчального процесу найбільший емоційний вплив на нього мають аудіо- та аудіовізуальні засоби (аудіо- та відеофрагменти, відеофільми тощо). Важко переоцінити роль таких засобів у розвитку мотивації, адже вони не тільки допомагають організувати поле сприйняття, а й надають студенту можливість вільно інтерпретувати ситуацію в залежності від рівня його загального розвитку і рівня знання мови. Завдяки таким засобам навчання мова в свідомості студентів перетворюється з абстракції на живий засіб спілкування, студенти відчують реальну необхідність і можливість використання набутих знань, що приносить їм задоволення і, відповідно, підвищує інтерес до вивчення іноземної мови. Задоволення, яке студенти отримують у процесі успішного оволодіння знаннями, уміннями та навичками, є одним з чинників мотивації. Відчуючи, що навчальна дисципліна «дається» студентові, він буде вивчати її з ще більшим інтересом.

Серед аудіо- та аудіовізуальних засобів необхідно використовувати такі, що включають елемент гумору, позитивний вплив якого є досить потужним емоційним фактором при вивченні іноземних мов. Використання гумору є і важливим психофізіологічним фактором розрядки, і додатковим стимулом, що сприяє кращому запам'ятовуванню. Як стверджує А.Франс: «Вчитися потрібно весело. Мистецтво навчання — це мистецтво

пробуджувати в юних душах допитливість, а потім задовольняти її. А здорова жива допитливість буває лише при хорошому настрої... Щоб перетравити знання, потрібно ковтати його з апетитом» [5, с.111]. Звісно, в процесі навчання гумор необхідно правильно «дозувати», не перетворюючи навчальний процес на суцільні веселощі.

Досить дієвою стосовно збудження емоційної реакції та уникнення звикання є заміна звичних для студентів методів та прийомів у викладанні на нові емоційно-дієві, як от: а) прийом зміни ракурсу викладення знань, що полягає у розгляді матеріалу під новим кутом зору, у висвітленні звичного з іншого боку (цей прийом використовується з метою оновлення знань, отриманих раніше, внаслідок чого в свідомості студентів виникає певна невизначеність стосовно предмету повідомлення і збуджуються нові емоції, нові очікування від інформації, що повідомляється); б) прийом зміни логічної чи часової послідовності, що викликає психологічний ефект несподіваності і стає джерелом додаткової інформації (завдяки цьому прийому у студентів виникає відчуття здивування та зацікавленості, що, в свою чергу, викликає у них потребу задовольнити цей інтерес, розширюючи кругозір); в) «провокація»-прийом, метою якого є викликати у студентів реакцію незгоди з інформацією, що повідомляється, спонукаючи їх таким чином до конструктивних висновків; г) «мінус-прийом», який полягає у свідомій відмові викладача розкривати сутність явища, що вивчається, повністю (тобто викладач навмисне недоговорює, опускає деталі, змушуючи студентів самостійно домислювати пропущене, насичувати його переживаннями і враженнями з свого власного досвіду); д) прийом прямого включення, використання якого передбачає відмову від розгорнутого вступу чи відступу та безпосередній перехід до головного (цей прийом є ефективним, якщо студенти вже досить добре знайомі з предметом розмови); е) прийом перебільшення, за допомогою якого виявляються причинно- та умовно-наслідкові зв'язки між подіями і поведінкою людей (передбачає навмисні перебільшення з метою загострення уваги студентів, але пізніше, вже без

перебільшень, висвітлення власної позиції стосовно теми, що обговорюється).

Названі вище прийоми спрямовані на те, щоб викликати у студентів відчуття подиву, який, на думку Х.Гадамера, є чи не найсильнішим стимулом до пізнання і навчання. Як стверджував філософ, «людина навчається тільки завдяки подиву... процес навчання без такого простого предмету, як подив – марна праця, марні зусилля протягом місяців, років життя».

Висновки. Емоційне насичення навчального процесу, забезпечення його позитивного фону в цілому та використання емоціогенних ситуацій на кожному конкретному занятті сприяє значному підвищенню активності студентів, їхній впевненості в собі, зростанню пізнавального інтересу, зокрема, до вивчення іноземних мов, зростанню розвитку їхніх мотивів, прагнень, потреб у самовираженні.

Література

1. Додонов, Б.И. Эмоция – как ценность / Б.И. Додонов. – М. : Политиздат, 1978. – 272 с.
2. Леонтьев, А.Н. Развитие мотивов учебной деятельности ребенка / А.Н. Леонтьев // Проблемы развития психики / А.Н. Леонтьев. – М., 1952. – С. 520–524.
3. Морозова, Н.Г. Учителю о познавательном интересе / Н.Г. Морозова. – М. : Знание, 1979. – 47 с.
4. Рубинштейн, С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2000. – 712 с. : ил. – Режим доступа : <http://psylib.org.ua/books/rubin01/txt28.htm>
5. Сабуров, А.С. Мотивационная и эмоциональная активизация / А.С. Сабуров // Психология : курс лекций / А.С. Сабуров. – К., 1996. – С.92–121.

6. Щукина, Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе : учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов / Г.И. Щукина. – М. : Просвещение, 1979. – 160 с.

Анотація. В статті розглядаються методи і прийоми емоційного насичення навчальної діяльності як необхідної передумови успішного навчання студентів іноземної мови.

Ключові слова. Емоції, емоційне насичення, позитивний емоційний фон, навчання іноземної мови.

Аннотация. В статье рассматриваются методы и приемы эмоционального насыщения учебной деятельности как необходимой предпосылки успешного обучения студентов иностранному языку.

Annotation. In the article there are considered the methods and techniques of emotional saturation of students' learning activity as an important prerequisite of the successful foreign languages teaching.